

РОЗДІЛ 7. ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

УПРАВЛІННЯ ПРОБЛЕМНИМИ КРЕДИТАМИ БАНКІВ
MANAGING DISTRESSED BANK LOANS

Стаття присвячена тематичі управління проблемною заборгованістю банків. Обґрунтовано, що високий рівень проблемної заборгованості перешкоджає стабільному функціонуванню банківської системи України та знижує ефективність кредитного фінансування її економіки. Досліджено причини та фактори виникнення надлишкової маси проблемних кредитів у структурі банківської системи. Виявлено особливості ранніх етапів утворення проблемної заборгованості в банках. Окреслено напрями поступового зменшення рівня проблемних кредитів в банках. Розкрито теоретичні й практичні аспекти вітчизняної та зарубіжної методології управління проблемними кредитами банків. Розглянуто питання законодавчого регулювання процесу управління проблемною заборгованістю банків. Проаналізовано підходи до визначення сутності поняття «проблемний кредит». Наведено принципи управління проблемними кредитами банків. Досліджено динаміку проблемних кредитів банківської системи України.

Ключові слова: проблемний кредит, проблемна заборгованість, ефективність, банківська система, економіка, методологія, реструктуризація.

Стаття посвячена тематике управления проблемной задолженностью банков. Обосновано, что высокий уровень проблемной задолженности препятствует стабильному функционированию банковской системы Украины и снижает эффективность кредитного финансирования ее экономики. Исследованы причины и факторы возникновения избыточной массы проблемных кредитов в структуре банковской системы. Выявлены особенности ранних этапов образования проблемной задолженности в банках. Определены направления постепенного уменьшения уровня проблемных кредитов в банках. Раскрыты теоретические и практические аспекты отечественной и зарубежной методологии управления проблемными кредитами банков. Рассмотрены вопросы законодательного регулирования процесса управления проблемной задолженностью банков. Проанализированы подходы к определению сущности понятия «проблемный кредит». Приведены принципы управления проблемными кредитами банков. Исследована динамика проблемных кредитов банковской системы Украины.

Ключевые слова: проблемный кредит, проблемная задолженность, эффективность, банковская система, экономика, методология, реструктуризация.

УДК 336.77

<https://doi.org/10.32843/bses.51-29>

Затворницький К.С.

аспірант

ДВНЗ «Університет банківської справи»

Zatvornytskyi Kostiantyn

SHEI "Banking University"

The article is about banks' debt distress management. It proves that the high level of debt distress hinders the sustainable functioning of the Ukrainian banking system and reduces the effectiveness of its economy's credit financing. Causes and factors of debt distress's overhang in the structure of banking system are investigated. The current unsatisfactory state of Ukrainian banking system is the consequence of loan portfolio inefficient quality management. Specific features of the early stages of banks' debt distress are revealed. Steps to gradual reduction of the banks' distressed loans are determined. Theoretical and practical aspects of Ukrainian and foreign methods to manage banks' distressed loans are revealed. The issues of legislative regulation of the process of banks' debt distress management are addressed. Approaches to defining the essence of a 'distressed loan' concept are analyzed. The principles of managing distressed loans of banks are outlined. The dynamics of distressed loans in the banking system of Ukraine is examined. An assessment of the impact of macroeconomic factors on the banking system is provided. Importance to prevent the occurrence of debt distress is pointed out. The need to increase the adaptability of banking system as a key prerequisite for maintaining its viability is highlighted. The need for banks to take into account the interests of temporarily insolvent borrowers when restructuring debt distress is stressed out. The urgency of developing and implementing new approaches to debt distress generated by legal entities is pointed out. The need to create favorable economic climate in Ukraine for both lenders and borrowers is highlighted. The author concludes that the efforts aimed at promoting banking services and increasing the number of customers is to be a response of banking system to the pressure of external and internal negative factors. At the same time, bringing the debt distress of the system to a moderate level requires the development of a whole set of measures, the implementation of which should take place with the executive, legislative and judicial government branches involved.

Key words: problem credit, problem debt, efficiency, banking system, economy, methodology, restructuring.

Постановка проблеми. В кредитному портфелі будь-якого банку є проблемні кредити. Наслідками зростання проблемної частки кредитного портфеля зазвичай стають репутаційні втрати; зменшення клієнтських надходжень; збільшення витрат, пов'язаних з формуванням резервів та роботою над проблемною заборгованістю; виникнення додаткових ризиків невиконання економічних нормативів діяльності банків; недостатньо ефективного використання обмежених банківських ресурсів.

Незважаючи на вжиті заходи й тенденцію зменшення обсягу проблемних кредитів (NPL), непра-

цюючі кредити становлять майже половину кредитного портфеля банків (на 1 січня 2020 р. вони складають 48,36%) [1]. Такий рівень проблемної заборгованості створює перешкоди налагодженню нормальних взаємовідносин між позичальниками та кредиторами. Позичальник не зацікавлений у несенні додаткових витрат через завищену процентну ставку, а кредитор вимушений зменшити фінансування недостатньо надійних позичальників, щоб не допустити зростання кредитних ризиків та погіршення фінансового стану. За таких умов використання ресурсів банків для фінансування

ОВДП є одним із найбільш безпечних та рентабельних напрямів розміщення вкладень. Проте ефективне функціонування та стабільний розвиток банків залишаються неможливими без вирішення проблеми непрацюючих кредитів та відновлення банками кредитування економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженню методів та інструментів управління проблемними кредитами банків присвячені роботи багатьох вітчизняних учених, таких як О. Барановський, Т. Болгар, О. Вовчак, О. Дзюблюк, В. Міщенко, Г. Карчева, О. Криклій, А. Кузнецова, Ю. Макаренко, Л. Примостка, І. Тарануха, Є. Шустова, О. Яременко. Названі науковці детально розкривають теоретичні та практичні аспекти роботи банків України з проблемними кредитами. Проте поступове реформування банківської системи, динамічні зміни економіки та фінансового законодавства вносять корективи у створення сучасними банками системи управління проблемною заборгованістю, породжуючи попит на нові дослідження в цій сфері.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження теоретичних та практичних питань підвищення ефективності управління проблемними кредитами в банках України.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Наукова література не дає єдиного визначення поняття «проблемний кредит». Це пов'язано з тим, що питання віднесення кредиту до проблемних зазвичай вирішується з огляду на наявність тих чи інших ознак, які дають змогу робити попередні висновки щодо можливості його погашення. Водночас в умовах розвитку банківської справи та наявності зовнішніх і внутрішніх факторів, сила впливу яких на кредитора та позичальника постійно змінюється, виділення остаточного переліку ознак проблемних кредитів є неможливим. Т. Болгар вважає, що до основних з них належать затримки за виплатою позичальниками процентних платежів; значне падіння ринкової вартості наданого до банку забезпечення; володіння банком інформацією, яка дає підстави зробити висновки про можливість неповернення позичальником отриманого кредиту [2, с. 51]. Низка авторів, зокрема В. Вовк, У. Владичин, В. Кабанов, О. Криклій, погоджується з тим, що проблемні кредити мають низку характерних ознак, які породжують сумніви банку в повному виконанні позичальником взятих на себе зобов'язань. Існує безліч внутрішніх та зовнішніх сигналів, що можуть викликати сумніви уповноважених банківських працівників у погашенні заборгованості, зокрема невиконання пунктів кредитного договору; ухилення позичальника від передбаченої договором подачі інформаційних відомостей про його фінансовий стан; невиконання боргових зобов'язань позичальником перед третіми юридичними чи

фізичними особами; наявність відкритих судових справ за обвинувачуваннями в неплатоспроможності щодо гарантів та поручителів позичальника; виявлене погіршення фінансового стану позичальника, в тому числі критичне зменшення сум грошових коштів на рахунках банку; порушення строків реалізації бізнес-планів позичальника або остаточне припинення операцій щодо проведення господарської діяльності [3, с. 35]. Підозри щодо майбутньої неплатоспроможності позичальника можуть бути викликані також зміною його юридичної адреси без інформування банку, значними змінами акціонерного складу, наявністю проблем, які стосуються його галузевої приналежності. З огляду на проаналізовані джерела поняття «проблемний кредит» є ширшим, ніж окремі елементи банківської термінології, що вже традиційно деякі автори використовують як синоніми. Поняття проблемного кредиту змістовно близьке поняттям «недіючий кредит», «проблемний актив», «сумнівний кредит», але вони не є однаковими. Підтвердження цьому також знаходимо в чинному Положенні НБУ про організацію процесу управління проблемними активами в банках України. Зокрема, Положення визначає, що банківське управління проблемними активами має стосуватись не лише безпосередньо кредитних операцій, але й дебіторської заборгованості, цінних паперів, міжбанківських операцій [4]. На нашу думку, найбільш комплексно поняття проблемної кредитної заборгованості досліджує І. Тарануха, оскільки науковець розглядає одночасно кількісні та якісні аспекти аналізованого явища, спираючись безпосередньо на наявну практику кредитування. Вчений відносить до проблемної всі обсяги поточної простроченої заборгованості та частини строкової та реструктуризованої, наявна інформація за якими свідчить про їх проблемність [5, с. 135].

Кращим для банку способом боротьби з проблемною заборгованістю є уникнення її появи шляхом вжиття попереднього комплексу профілактичних заходів. У контексті створення ефективної системи управління проблемними кредитами перед банком постають такі завдання, як превентивний аналіз загроз щодо збільшення обсягів проблемної заборгованості; контроль рівня концентрації та диверсифікації кредитного портфеля; оцінювання впливу проблемної заборгованості на діяльність банку загалом та на результативні показники зокрема; планування архітектури грошового наповнення резервних фондів; періодичний перегляд та модернізація системи управління проблемною заборгованістю; моніторинг кредитів, що мають ознаки проблемності.

Зменшенню ймовірності виникнення проблемної заборгованості також сприятиме покращення банківських механізмів структурування кредитів. Особливо актуальним це питання є для кредиту-

вання юридичних осіб. Під час визначення кінцевих умов кредитного договору для кредитора є важливим уміння оптимального поєднання інтересів сторін таким чином, щоби заключення угоди не сприяло надмірному зростанню кредитного ризику. Підтримка оптимальної якості кредитного портфеля потребує своєчасного внесення змін до кредитної політики банків та їх стратегій розвитку з огляду на зміни макроекономічної ситуації. Саме від націленості кредитної політики банку на конкретні категорії позичальників залежать результати кредитної діяльності та обсяги проблемних кредитів. В контексті розроблення ефективної кредитної політики банки мають враховувати зовнішні фактори, що можуть прискорити накопичення проблемної заборгованості, а саме стан розвитку галузей потенційних позичальників; законодавче поле функціонування підприємств різних форм; поточний та прогнозований рівень довіри до банків як гарантію депозитних надходжень; стабільність політичного курсу розвитку країни загалом та за конкретними напрямками зокрема; трансформацію поведінкових аспектів клієнтів; рівень фінансової грамотності населення; соціальні та економічні показники, що чинять опосередкований вплив.

Ефективне управління проблемними кредитами передбачає наявність інформаційного, посередницького, програмного забезпечення, що досягається через залучення банком бюро кредитних історій, ІТ-спеціалістів. Покращення банком механізмів попереднього оцінювання кредитоспроможності позичальника в перспективі позитивно впливає на структуру кредитного портфеля. Зараз цьому процесу пасивно сприяє стрімкий розвиток інформаційних технологій, що зробив можливим використання банками автоматизованих систем кредитного скорингу, надавши інструменти для проведення складних математичних розрахунків. Це значно полегшує роботу банків з проблемними кредитами, зокрема під час підготовки планів реструктуризації заборгованості, розрахунку та прогнозування показників фінансового стану позичальників, застосування коефіцієнтного аналізу. Оновлення та модернізація програмних інструментів дають банкам можливість переходу на якісно нові для них рівні роботи з потоками інфор-

мації, полегшуючи її накопичення, структурування, актуалізацію, аналіз, захист. Щодо управління проблемною заборгованістю, то доступ працівників банку до інформації, яка подана належним чином, дає їм можливість обґрунтовано приймати рішення щодо кредитних заявок. Ліквідація наявної проблемної заборгованості на ранніх етапах зазвичай супроводжується SMS-інформуванням боржника, використанням дзвінків-повідомлень. Поділ проблемних позичальників на категорії, автоматичні рекомендації щодо роботи з ними на основі встановлених критеріїв, аналіз ефективності проведених процедур – це далеко не весь перелік можливостей ІТ в банківській сфері.

Однак розвиток фінансових та інформаційних технологій є джерелом не тільки можливостей, але й загроз. На нашу думку, сьогодні такі технології стають основним інструментом конкурентної боротьби між банками та Fintech-компаніями. В умовах динамічних змін банківського сектору під впливом новацій НБУ та курсу України на зближення з фінансовою системою ЄС банки поступово втрачають свої позиції у боротьбі за клієнтів. Fintech-компанії часто можуть запропонувати окремим категоріям клієнтів більш вигідні умови надання послуг, висуваючи до них менш жорсткі умови, проводячи операції швидше, встановлюючи з ними більш тісні та продуктивні зв'язки. Все це не сприяє підвищенню фінансової стійкості вітчизняних банків. Нині банкам необхідно більш об'єктивно враховувати фактор конкуренції та оперативніше відповідати на виклики інших ринкових гравців, поки ситуація не стала критичною.

Досить часто перешкодою для формування якісного кредитного портфеля стає саме людський фактор як з боку отримувача фінансової послуги, так і з боку її надавача (табл. 1).

Вітчизняна та зарубіжна наукова література описує низку методів управління проблемними кредитами. Умовно такі методи можуть бути поділені на дві групи (рис. 1).

Перша група методів орієнтована на використання банком інструментів, які передбачають добровільну участь позичальника в реструктуризації заборгованості. Друга група передбачає застосування до позичальника методології, що

Таблиця 1

Внутрішні чинники виникнення проблемних кредитів

Позичальник	Кредитор
Управлінські недоліки ведення справи	Недостатня професійна компетентність персоналу
Низька конкурентоспроможність продукції	Недоліки кредитної політики
Відсутність необхідного досвіду персоналу	Недостатній рівень неупередженості персоналу
Нераціональна архітектура контрольних систем	Прийняття надмірних ризиків
Неефективна стратегія й тактика розвитку підприємства	Недостатній контроль структури кредитного портфеля
Недостатня фінансова грамотність топ-менеджменту	Недоліки скорингових систем
Недобросовісність позичальника	Недобросовісність кредитора

Джерело: побудовано автором на основі [2]



Рис. 1. Методи управління проблемними кредитами банків

Джерело: побудовано автором на основі [6]

базується на пріоритетності задоволення банківських інтересів.

Для України питання зниження рівня проблемної заборгованості банківської системи є актуальним. Зусилля НБУ також частково спрямовані на його вирішення. Зокрема, Звіт про фінансову стабільність за грудень 2019 р. містить аналіз вжитих вітчизняними банками заходів щодо роботи з непрацюючими кредитами за період із січня 2018 р. по серпень 2019 р. (рис. 2). Варто зазначити, що у Звіті розглядаються проблема класифікації проблемних кредитів та взаємозв'язок їх окремих категорій [7]. Зазначається, що потенційно проблемні кредити зазвичай відносяться банками до категорії знецінених за умови використання бухгалтерського підходу. Пруденційний підхід, на відміну від бухгалтерського, охоплює більше коло факторів під час оцінювання якості кредитного портфеля, а найгірша його частина може бути віднесена до категорії дефолтних. Водночас навіть два описа-

них підходи не можуть забезпечувати оцінювання обсягів проблемних кредитів повністю точно. Виокремлення третьої категорії, такої як непрацюючі кредити, частково усуває цей недолік, об'єднуючи аналітичну базу обох розглянутих підходів та суттєво її доповнюючи. Однак повноцінний перехід регулятора на розрахунок саме непрацюючих кредитів банківської системи ускладнюється труднощами вітчизняного методологічного наповнення цієї категорії.

Проблематиці ефективного управління проблемними кредитами банків присвячені праці багатьох учених, таких як І. Тарануха, Д. Клименко, К. Ларіонова, Л. Прийдун, М. Савлук. Автори наукових робіт по-різному бачать переваги та недоліки тих чи інших методів управління проблемною заборгованістю. Водночас питання оцінювання ефективності застосування представлених методів у конкретних ситуаціях залишається дискусійним. Однією з найбільш науково обґрунтованих

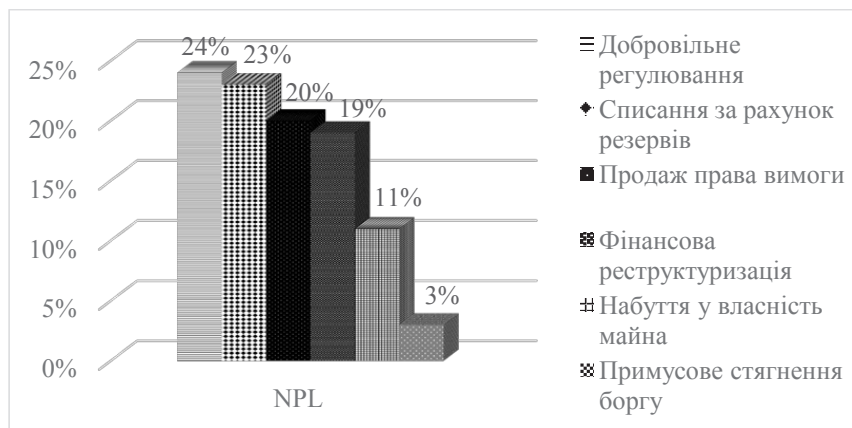


Рис. 2. Вжиття банками України заходів врегулювання непрацюючих кредитів (NPL)

Джерело: побудовано автором на основі [7]

робіт, що стосується цієї тематики, є стаття Є. Фурзікової. Автор визначив низку критеріїв оцінювання ефективності методів управління проблемними кредитами, до яких належать досягнення цілей застосування конкретного методу; обсяг витрат на реалізацію методу; обсяг трансакційних витрат; зміна репутації кредитора; чутливість методу до внутрішніх та зовнішніх факторів; визначення пріоритетності критеріїв оцінювання кожним банком індивідуально [8, с. 514]. За допомогою цієї методики банк отримує можливість бальної оцінки методів управління проблемними кредитами, які є для нього доступними. Представлена методика характеризується своєю простотою та гнучкістю, забезпечуючи оптимальне співвідношення витрат на проведення такого аналізу та значущості отриманих результатів.

Вимоги до управління проблемними кредитами в Україні закріплені в Постанові Національного банку України № 97 [4]. Варто відзначити орієнтованість цього Положення на досвід регулювання роботи європейських банків щодо непрацюючих кредитів Європейського центрального банку та Європейського органу банківського нагляду. Насамперед Положення визначає низку фундаментальних принципів, відповідно до яких має забезпечуватись ефективне управління проблемними активами. До них належать принципи економічної доцільності, пріоритетності, своєчасності, структурованості, адекватності, усебічності та комплексності, ефективності, моніторингу. Наведені у Положенні принципи більш повно охоплюють процес управління непрацюючими кредитами банків та є більш універсальними, ніж принципи роботи банків державного сектору з непрацюючими кредитами, розроблені Радою з фінансової стабільності на кінець 2018 р. Положення також деталізує процес управління проблемними активами, який складається з чотирьох етапів [4]. Перший етап передбачає застосування системи

раннього реагування задля ідентифікації позичальників та віднесення їх до конкретного сегменту. Підставами віднесення боржника до такого, що має ознаки проблемності, або такого, який свідомо ухиляється від виконання взятих на себе зобов'язань, є висновки за системою індикаторів раннього попередження (ІРП). Система включає кількісні та якісні індикатори, що характеризують діяльність позичальника, забезпечення за кредитом, поведінкові аспекти, зовнішні чинники впливу. За результатами ІРП банком формується список спостереження, до якого входять позичальники, заборгованість яких є потенційно проблемною. Варто зауважити, що до цього списку не відносять позичальників, які не йдуть назустріч у відносинах з банком щодо погашення власної заборгованості. Відповідно до Положення заборгованість таких позичальників має бути врегульована підрозділом роботи з непрацюючими активами (НПА). Розрахунок ІРП відбувається щомісячно. За допомогою списку спостереження банк отримує можливість планування заходів, спрямованих на управління кредитним ризиком позичальників, які є до нього включеними. На першому етапі банком можуть застосовуватись інструменти короткострокової реструктуризації за умовами, що враховують інтереси обох сторін.

Другий етап управління проблемними активами передбачає проведення короткострокової або довгострокової реструктуризації заборгованості позичальників, робота з якими ведеться підрозділом НПА. Завданням банку є підготовка якісного плану реструктуризації, яка може бути проведена з урахуванням індивідуальних умов кожного позичальника. Альтернативою є стандартизовані плани. Відповідно до затверджених планів проводяться уточнення та переоформлення укладених договорів. Невід'ємною складовою частиною етапу є подальший банківський моніторинг за виконанням боржником плану реструктуризації. За рішенням

установи реструктуризація щодо позичальника може не проводитись.

Врегулювання проблемної заборгованості під час виконання третього етапу проводиться шляхом використання судових та позасудових інструментів. Основною метою установи в цій ситуації є якнайшвидше повернення максимальних сум коштів. Перелік позасудових інструментів включає повернення боргу через перерахунок грошових коштів банку безпосередньо боржником або представниками його інтересів; фінансування погашення заборгованості боржником через продаж застави; часткове повернення боргу з можливістю списання залишків; покриття заборгованості через передачу боржником прав власності на заставне майно; продаж боргу позичальника. Якщо позасудові інструменти управління проблемною заборгованістю є недостатньо ефективними, то приймається рішення щодо її врегулювання у судовому порядку.

Четвертий етап деталізує дії банку щодо управління стягнутим у процесі погашення проблемної заборгованості майном. Він передбачає вжиття низки заходів, спрямованих на захист майна від втрати ним ринкової вартості до моменту реалізації.

Найбільший обсяг проблемних кредитів у банківській системі згенерований суб'єктами господарювання (рис. 3). Рівень проблемної заборгованості фізичних осіб зменшується випереджаючими темпами порівняно з корпоративними банківськими проблемними кредитами. Протягом аналізованого періоду простежується тенденція до зменшення загального рівня проблемних кредитів системи, що на 1 січня 2020 р. становив 48,36% (дефолтні згідно з Постановою НБУ № 351). При цьому банки з державною часткою мають суттєво вищий рівень непрацюючих кредитів порівняно з іншими банками, а саме 63,52%, зокрема «Приватбанк» має 78,38% непрацюючих кредитів; банки іноземних банківських груп – 32,51%, з приватним капіталом – 18,57% [1]. Отримані дані є доказом недостатньої ефективності роботи банків державної форми власності. Причинами цього є надлишкова концентрація саме державних банків у

системі (близько 60% загальних активів), завдяки чому управління ними є недостатньо гнучким та оперативним. Часткова приватизація таких банків дасть змогу усунути наведені недоліки та забезпечити належну мотивацію нового керівництва щодо підвищення якості кредитних портфелів. Згідно з даними Міністерства фінансів України серед державних банків висока частка проблемних кредитів спостерігається у таких галузях, як хімічне та харчове виробництво, оптова торгівля, сільське господарство, операції з нерухомістю [9]. З огляду на те, що поступальний розвиток економіки України та її банківської системи неможливі без відновлення доступу підприємств до дешевих кредитних ресурсів, перед банками гостро постає питання вироблення більш ефективних стратегій кредитування приватного сектору [10].

Нині відновлення кредитування юридичних осіб гальмується через часткову тінізацію економіки, що створює проблеми під час надання позичальником об'єктивної фінансової звітності для отримання кредиту. Вагому роль у стримуванні кредитування відіграють інфляційний фактор та неможливість ефективного довгострокового кредитування підприємств через переважання в структурі банківських пасивів короткострокових залучених коштів. Агресивна реакція вітчизняних банків, що виражається у встановленні більш жорстких правил надання фінансових послуг, не сприяє їх популяризації.

Високий рівень проблемних кредитів у вітчизняній банківській системі частково обумовлений фінансово-економічними факторами (рис. 4).

Одними з факторів, що сприяли збільшенню проблемної заборгованості в банках, стали кризи 2008–2009 та 2014–2016 рр. [11]. Якщо до 2008 р. рівень непрацюючих кредитів у системі поступово зменшувався, то з початком економічної кризи він став стрімко зростати: від 2,8% на 1 січня 2008 р. до 15,4% на 1 січня 2010 р. [1]. Друга хвиля зростання непрацюючих кредитів припадає на початок 2014 р. Основною причиною подальшого зростання проблемних кредитів стала девальвація

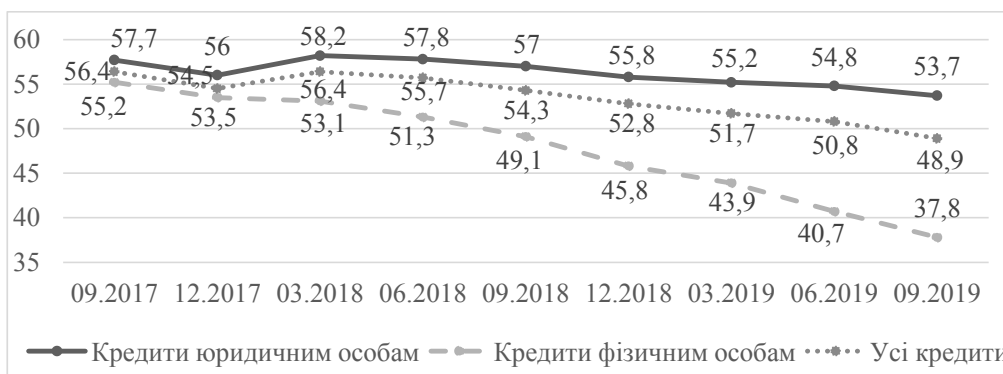


Рис. 3. Динаміка проблемних кредитів в розрізі юридичних і фізичних осіб за 2017–2020 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [1]

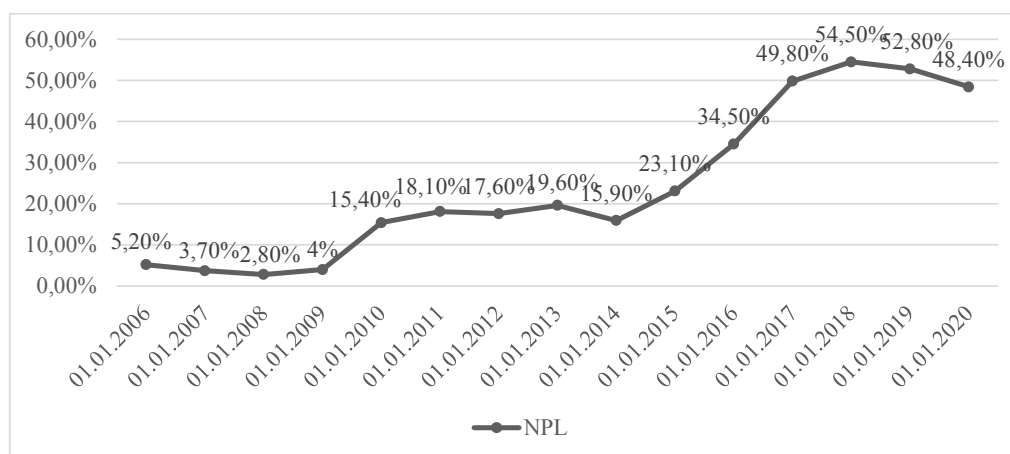


Рис. 4. Непрацюючі кредити по банківській системі України

Джерело: побудовано автором на основі [1]

гривні, причому перша економічна криза не призвела до настільки тяжких для України економічних наслідків порівняно з другою. Перехід України до плаваючого валютного курсу супроводжувався стагфляцією; відтоком банківських вкладів; погіршенням обслуговування виданих банками кредитів; виникненням труднощів у кредитуванні реального сектору економіки; збільшенням числа фінансових спекуляцій; зростанням собівартості продукції імпортозалежних підприємств; негативними наслідками військового конфлікту. ВВП України знижувався впродовж 2013–2016 рр. від 183,3 млрд. дол. до 93,27 млрд. дол. відповідно [12, с. 149]. Проте перехід України до плаваючого валютного курсу дав змогу в подальшому забезпечити збільшення міжнародних резервів та більш точно оцінювати економічне становище країни. Зменшення темпів девальвації національної валюти на початку 2016 р. дало змогу уряду зосередити більше зусиль на вирішенні питання надлишкової проблемної заборгованості в банках; підприємництво змогло частково адаптуватися до нових економічних реалій, що сприяло відновленню довіри до банків та поживленню кредитування. Нині зменшення доходності вітчизняних ОВДП, які підтримують курс гривні, зробило їх менш привабливими для банків та іноземних інвесторів, підштовхуючи банки до збільшення прибутковості за рахунок кредитування. Однак сьогодні банки досі мають критичну масу проблемних кредитів, попри значні зусилля регулятора.

Висновки з проведеного дослідження. Явище проблемної заборгованості від початку свого існування чинило негативний вплив на діяльність кредиторів. З розвитком банківської справи та ускладненням економічних взаємовідносин між людьми змінювались підходи до його сприйняття, розширювалось коло факторів, які необхідно було враховувати для його обмеження.

Проте виникнення гострої проблеми завжди приводить до активізації сил, що прагнуть її вирішити. Нині вітчизняні банки мають інструменти попередження, ідентифікації, реструктуризації та ліквідації проблемних кредитів. Втім, банки будь-якої країни ніколи не зможуть повністю позбутися проблемної заборгованості, її можна лише максимально мінімізувати. Це пояснюється тим, що її виникнення тісно пов'язано з тими змінами, які відбуваються в самому суспільстві та економіці.

Сьогодні наявність високого рівня проблемних кредитів у банках України створює системний ризик, що загрожує нормальному функціонуванню фінансової системи. Його виникнення стало можливим завдяки багатьом причинам, найбільш вагомими серед яких стали знецінення заощаджень населення внаслідок двох економічних криз; падіння довіри до банків; розвиток суперечностей між інтересами комерційних банків, підприємництва, громадськості та держави. Саме тому побудова ефективного кредитного ринку в Україні неможлива без створення стійкої системи узгодженої діяльності різноспрямованих сил, яка має базуватись на компромісах.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua> (дата звернення: 01.03.2020).
2. Болгар Т. Проблемні кредити банків як результат реалізації кредитного ризику. *Економічний німецький вісник*. 2014. № 1. С. 50–58.
3. Карчева Г., Булиндін Д., Кліщук Ю., Старинська М. Проблеми та перспективи розвитку банківської системи України. *Фінансовий простір*. 2018. № 1(29). С. 32–39.
4. Положення про організацію процесу управління проблемними активами в банках України: Постанова Правління Національного банку України від 18 липня

2019 р. № 97. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0097500-19> (дата звернення: 01.03.2020).

5. Тарануха І. Підходи до визначення проблемної кредиторської заборгованості. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України* : збірник тез доповідей XIV Всеукраїнської науково-практичної конференції, 27–28 жовтня 2011 р. Суми : УАБС НБУ, 2011. С. 135–136.

6. Азізова К. Дослідження методів управління проблемними кредитами банку. *Вісник Міжнародного слов'янського університету. Серія «Економічні науки»*. 2013. № 1–2. С. 102–110.

7. Звіт про фінансову стабільність. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2019-H2.pdf?v=4 (дата звернення: 01.03.2020).

8. Фурзикова Е. Оценка эффективности работы методов управления проблемными потребительскими кредитами в коммерческом банке. *Фундаментальные исследования*. 2013. № 1. С. 514–519.

9. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua> (дата звернення: 01.03.2020).

10. Карчева Г. та ін. Механізми забезпечення ефективності та конкурентоспроможності банківської системи та економіки України. Київ : ДВНЗ «Університет банківської справи», 2019. 311 с.

11. Розвиток банківського кредитування господарюючих суб'єктів як умова забезпечення сталого економічного зростання в Україні. URL: <https://niss.gov.ua/oslidzhennya/ekonomika/rozvitok-bankivskogo-kredituvannya-gospodaryuyuchikh-subektiv-yak-umova> (дата звернення: 01.12.2019).

12. Трофімчук М. Девальвація гривні. Причини та шляхи подолання. *Бізнес-Навігатор*. 2018. Вип. 1(2). С. 148–151.

REFERENCES:

1. Oficijnyj sajt Nacionalnogho banku Ukrainy [The official website of the National Bank of Ukraine]. Available at: <http://www.bank.gov.ua> (accessed: 1 March 2020).

2. Bolhar T. (2014) Problemi kredyty bankiv yak rezultat realizatsii kredytnoho ryzyku [Problem loans to banks as a result of credit risk]. *Economic Nobel Bulletin*, no. 1, pp. 50–58.

3. Karcheva H. (2018) Problemy ta perspektyvy rozvytku bankivskoi systemy Ukrainy [Problems and prospects of development of the banking system of Ukraine]. *Financial space*, no. 1(29), pp. 32–39.

4. Polozhennia pro orhanizatsiiu protsesu upravlinnia problemnymy aktyvamy v bankakh Ukrainy, zatverdzhene postanovoiu Pravlinnia Natsionalnoho banku Ukrainy vid 18 lypnia 2019 r. № 97 [Regulation on the Organization of the Problem Asset Management Process in Banks of Ukraine, Approved by the Resolution of the National Bank of Ukraine Board of Directors dated July 18, 2019 No. 97]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua> (accessed: 1 December 2019).

5. Taranukha I. (2011) Pidkhydy do vyznachennia problemnoi kredytorskoj zaborhovanosti [Approaches to identifying problematic accounts payable]. *Sums : DVBS "UABS NBU"*, pp. 135–136.

6. Azizova K. (2013) Doslidzhennia metodiv upravlinnia problemnymy kredytamy banku [Research of methods of management of problem loans of the bank]. *Economic Sciences*, no. 1, pp. 102–110.

7. Zvit pro finansovu stabilnist [Financial Stability Report]. Available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2019-H2.pdf?v=4 (accessed: 1 March 2020).

8. Furzikova E. (2013) Otsenka effektivnosti raboty metodov upravleniya problemnymi potrebitel'skimi kreditami v kommercheskom banke [Evaluation of the effectiveness of the management of problem consumer loans in a commercial bank]. *Basic research*, no. 1, pp. 514–519.

9. Ofitsiyni sajt Ministerstva finansiv Ukrainy [Official site of the Ministry of Finance of Ukraine]. Available at: <https://www.mof.gov.ua> (accessed: 1 March 2020).

10. Karcheva H. (2019) Mekhanizmy zabezpechennia efektyvnosti ta konkurentospromozhnosti bankivskoi systemy ta ekonomiky Ukrainy [Mechanisms for ensuring the efficiency and competitiveness of the banking system and economy of Ukraine]. *Kyiv : Banking Universities*. (in Ukrainian)

11. Rozvytok bankivskoho kredytuvannya hospodaruiuyuchikh subiektiv yak umova zabezpechennia staloho ekonomichnoho zrostannia v Ukraini [Development of bank lending to business entities as a condition for ensuring sustainable economic growth in Ukraine]. Available at: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/rozvitok-bankivskogo-kredituvannya-gospodaryuyuchikh-subektiv-yak-umova> (accessed: 1 December 2019).

12. Trofimchuk M. (2018) Devalvatsiia hryvni. Prychyny ta shliakhy podolannia [Hryvnia devaluation. Causes and ways to overcome]. *Business-Navigator*, no. 1, pp. 148–151.